

СЛОВОТВОРЧІ МОЖЛИВОСТІ ІНШОМОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

У статті досліджено причини появи запозичень в українській економічній терміносистемі. Проаналізовані різні позиції щодо впливу іншомовних запозичень, що можуть призводити не лише до збагачення термінології, а й до неупорядкованості термінів. Підкреслена позитивна роль термінів-англіцизмів у формуванні економічної термінології, оскільки вони змінюють зміст традиційних понять сфери «економіка», не просто замінюючи старі слова неологізмами, а й збагачуючи понятійний зміст економічних термінів загалом.

Ключові слова: терміни-запозичення, іншомовна лексика, сучасна економічна терміносистема, інтернаціоналізація термінології.

Bugaievska Yu. V. The Word-Forming Productivity of Foreign Economic Terms. *The aim of the article is the systematization and identification of the specifics of linguistic transformations that provide for the internationalization of the vocabulary of the modern Ukrainian economic terminology. The main task is to determine the word-forming productivity of the borrowed terms and the degree of assimilation of English-language economic terms in the Ukrainian language. The discussion about the appropriateness, positive or negative role of using foreign words in the terminological system continues in our time, and, therefore, it is always relevant for linguists.*

The article studies the reasons for the appearance of borrowings in the Ukrainian economic terminology. There analyzed different points of view concerning the influence of foreign borrowings, which can lead not only to enrichment of terminology but to disorder in terms as well. The positive role of the terms-Anglicisms in the formation of economic terminology is underlined, since they not only replace the old words with neologisms but also enrich the conceptual content of economic terms in general.

Thus, there are different points of view concerning the definition of terms presented by international words in the modern Ukrainian economic terminology. It is advisable not to take to an excessive use of foreign language terms, since the possibility of an absolutely complete and accurate transfer of the contents of an original word in the translation of economic texts is limited by differences in the linguistic systems.

Key words: borrowed terms, foreign language vocabulary, modern economic terminological system, internationalization of terminology.

Мета цієї статті – систематизація і виявлення специфіки мовних перетворень, що зумовлюють інтернаціоналізацію словникового складу сучасної української економічної термінології. Основним завданням є визначення словотворчих можливостей термінів-запозичень та ступеня засвоєння англійських економічних термінів українською мовою. Дискусія щодо доцільності, позитивної чи негативної ролі іншомовних слів у термінологічній системі продовжується і в наш час, тому є завжди актуальною для лінгвістів. У сучасному термінознавстві приділяється все більше уваги питанням функціонування термінів у мові. Звісно ж, важливим є комплексний аналіз терміносистеми, що функціонує в текстах фінансових і економічних документів.

Значне розширення словникового складу, тобто поява великої кількості нових слів і лексико-семантичних варіантів, є однією з найбільш яскравих відмінних рис новітнього етапу розвитку української мови. За своєю

структурою новітні запозичення становлять одиниці однослівні (монологсемні), складові (двочленні) і полілексемні.

Дослідники не мають однозначного підходу до класифікації іншомовних запозичень, але зазвичай поділяють їх на мовні (внутрішні, внутрішньо-лінгвальні) та позамовні (зовнішні, екстралінгвальні). Вони розглядають причини англomовних запозичень, особливості їх перекладу українською мовою. О. С. Ковальчук, Д. Л. Романчук визначають етапи та причини появи запозичень в українській фінансово-економічній терміносистемі. О. В. Чухешкова проаналізувала економічну термінологію з позиції «національне – запозичене», оскільки саме вона зазнала найбільшого впливу іншомовної лексики. Дослідниця Т. М. Дячук подає більш детальну лексико-тематичну класифікацію економічних термінів, зокрема виокремлює назви суб'єктів, об'єктів, процесів та дій. Інноваціям у сучасній українській економічній лексиці щодо питання специфіки термінологічного запозичення присвячені праці О. С. Дьолог. Термінознавиця Л. М. Архипенко говорить про адаптацію англomовних економічних термінів в українській мові, а дослідниця Т. М. Кравченко виокремлює матеріальні буквальні та матеріальні трансформовані запозичення при входженні до терміносистеми.

Найбільш точним вважаємо підхід до визначення ступеня засвоєння англomовних економічних термінів, який базується на поділ усього процесу адаптації на етапи засвоєння (початковий, поглиблений, етап повної адаптації, графемно-орфографічний, орфоепічний та семантичний) і типи (графемно-орфографічний, орфоепічний, граматичний).

У плані словотворчих можливостей економічних термінів-запозичень можна стверджувати, що для української мови характерне засвоєння слів за допомогою запозичення структури слова (*агент /Agent/*), а також шляхом використання морфологічних засобів української мови (*бухгалтерія /Buchhaltung/*).

Процес лексичного запозичення обумовлений як зовнішніми, так і внутрішніми причинами. Зовнішні чинники виникають як наслідок більш-менш тісних політичних, економічних, технічних і культурних зв'язків між народами. Інтенсифікація іноземних контактів створює сприятливий ґрунт для іншомовних запозичень. Але і суспільство повинно бути налаштоване на їхнє прийняття. Внутрішні мовні причини запозичень пояснюються тенденцією полісемії слова, потребою розмежування смислових відтінків, необхідністю завуальовати поняття, тенденцією до нероздільного цільного поняття, соціально-психологічними факторами, наприклад, престижністю.

Серед причин запозичення іншомовних економічних термінів науковці виділяють такі: 1. Розвиток міжнародних економічних зв'язків (*менеджер*). 2. Сприйняття слухачами іншомовних слів як таких, що краще звучать (*інновація*). 3. Користування американською продукцією (*Microsoft*). 4. Поглиблення міжнародних культурних зв'язків (*чартер*).

Залежно від походження та зовнішньої форми в економічній термінології ми виокремлюємо такі групи термінів: а) питомі (автохтонні) терміни; б) запозичені терміни; в) аббревіатури; г) метафоризовані та утворені метонімізацією терміни.

Багато термінів запозичуються до терміносистеми «не на пусте місце, а на зайняте», унаслідок чого з'являються семантично еквівалентні пари різномовної етимології – терміни-дублети (*стимул – заохочення*), що призводять до мовного надлишку – явища, безумовно, шкідливого. Українські терміни інколи більш громіздкі, ніж їх чужомовні синоніми. Але точне відтворення поняттєвого наповнення вимагає іноді не скорочення, а розширення терміна [6].

Серед основних характерних ознак термінів, запозичених з англійської мови, можемо назвати такі: 1) наявність звукосполучення *дж* (*бюджет*); 2) наявність звукосполучень *ай, ей* (*аутрайт*); 3) наявність суфіксу *-инг* (*-іне*) (*маркетинг*) [5].

Етапами входження нового запозичення до української мови є: встановлення його системних зв'язків (парадигматичних, синтагматичних і дериваційних); поява нових опозицій на ґрунті української мови; звуження значення порівняно з вихідним (конкретизація позначеного поняття, що виявляється в актуалізації у певних вузьких контекстах); розширення значення (тобто генералізація поняття, при якій денотативний компонент значення узагальнюється, розширюється, другорядні ознаки актуалізуються і стають провідними); придбання функціонально-стильових параметрів тощо.

Часто складні економічні терміни в українській мові можуть мати або дослівний переклад з оригіналу (*span of control – норма некерованості*) або перекладається описово. Це в основному стосується тих понять і реалій, які тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі [1].

Терміни-запозичення за характером запозиченого матеріалу поділяють на такі групи: 1) матеріальні буквальні запозичення: сертифікат (фр. *certificat* < лат. *sertum – вірно і facere – робити*), 2) матеріальні трансформовані запозичення: рентабельність (нім. *rentabel*), 3) кальки буквальні: довгостроковий кредит (англ. *long-term credit*), 4) кальки трансформовані: аналіз господарського портфеля (англ. *portfolio analysis*) [7].

Українська дослідниця Т. М. Дячук подає більш детальну лексико-тематичну класифікацію економічних термінів, зокрема вона виокремлює назви суб'єктів, об'єктів, процесів та дій: 1. Лексико-тематична група назв суб'єктів: напр., *безробітні*. 2. Лексико-тематична група назв об'єктів: напр., *соціально політика*. 3. Лексико-тематична група назв процесів та дій: напр., *соціально-економічні відносини* [3].

Деякі розуміють під мовними паралелями наявність спільних елементів (зокрема, лексичних) у двох неспоріднених мовах. Усі мовні паралелі поділяють на випадкові та закономірні. Вимоги до досягнення еквівалентності можна виразити формулою: змістові, мовно-стилістичні, функціональні та прагматичні якості оригіналу повинні бути збережені в мові перекладу. Еквіваленти мови перекладу безпосередньо пов'язані та посилаються на одиниці перекладу в мові оригіналу [4].

Ю. І. Височинський виділяє такі способи перекладу економічної лексики: 1. Використання повного україномовного еквіваленту, що означає повне відтворення значення англomовної термінологічної одиниці: *loan – кредит*.

2. Калькування, тобто послівний переклад: *capital project* – *капітальний проєкт*. 3. Транскрибування та транслітерація, а саме її звукової чи буквеної форми термінологічної одиниці: *capital* – *капітал*. 4. Описовий переклад, коли термін не запозичений за допомогою калькування або транскрибування: *demarketing* – *заходи для зниження попиту на товари* [2].

Надалі передбачається поглиблене дослідження процесів адекватності перекладу економічної термінології, що повинна забезпечуватися досягненням еквівалентності між терміном іншомовного походження та відповідним терміном з української мови.

Таким чином, існують різні думки щодо визначення місця термінів-інтернаціоналізмів у сучасній українській економічній термінології. Незначна відмінність запозичення економічних термінів від запозичення слів загального вживання пояснюється тим, що запозичення іншомовних термінів доречні лише тоді, коли вони заповнюють прогалину в терміносистемі. Бажано не захоплюватись надміру вживанням іншомовних термінів, бо можливість абсолютно повної і точної передачі змісту оригіналу при перекладі економічних текстів обмежена відмінностями в мовних системах.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Белоусова В. О.** Проблема кодифікації англо-американських запозичень на -ing (на матеріалі віддієслівних іменників). *Українська термінологія і сучасність*: Збірник наукових праць. К., 1998. С. 116–119. 2. **Височинський Ю. І.** Аналіз особливостей перекладу лексики міжнародних економічних документів з англійської на українську мову. [Електронний ресурс] URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Philologia/6_100409.doc.htm. 3. **Дячук Т. М.** Загальні риси становлення соціально-економічної термінології. *Українська термінологія і сучасність*: Збірник наукових праць. Випуск IV. К.: КНЕУ, 2001. С. 119–123. 4. **Дяков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б.** Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: КМ Academia, 2000. 218 с. 5. **Кислюк Л. П.** Нові англійські запозичення і термінологія. *Українська термінологія*. Львів, 2006. С. 229–236. 6. **Малевиц Л. Д.** Термінологічне запозичення: причини, джерела, функції. *Українська термінологія і сучасність*: Збірник наукових праць. Випуск VI. К.: КНЕУ, 2005. С. 56–61. 7. **Шапран Д. П.** Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика та прагматика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.01. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.

Бугаєвська Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Ярослава Мудрого 25, м. Харків, 61002, Україна.

E-mail: bugaevskaylia@ukr.net
Tel.: +38 050-08-16-808
<http://orcid.org/0000-0001-9982-8526>

Buhaievskaya Yuliya Volodymyrivna – Ph.D in Pedagogics, Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies, Kharkiv National Automobile and Highway University, Jaroslava Mudroho Str. 25, Kharkiv, 61002, Ukraine.